

ŠV. TOMAS AKVINIETIS
St. Thomas Aquinas

SVARSTYTI KLAUSIMAI APIE SINDEREŽĘ KLAUSIMAS 16, 1–3 ARTIKULAI

Disputed Questions on Synderesis.
Question 16, Articles 1–3

PREAMBULĖ

Pirma, ar sinderezė (*synderesis*) yra galia, ar nuostata.

Antra, ar sinderezė gali nusidėti.

Trečia, ar sinderezė kai kuriuose žmonėse sunaikinama.

PIRMAS ARTIKULAS

KLAUSIAMA APIE SINDEREŽĘ. IR KLAUSIAMA,
AR SINDEREŽĖ YRA GALIA, AR NUOSTATA

Ir atrodo, kad ji yra galia.

1. Juk priklausantys tam pačiam skirstymui, priklauso tai pačiai giminei. Bet, anot Jeronimo Glosos Ezekielio knygai, sinderezė skirstoma kartu su protaujančiąja, nirštančiąja ir geidžiančiąja sielos dalimis. Kadangi nirštančioji, geidžiančioji ir protaujančioji sielos dalys yra galios, tai ir sinderezė bus galia.

2. Bet buvo sakyta, kad sinderezė reiškia ne grynąją galią, bet galią kartu su nuostata. Tačiau yra priešingai, nes subjektas su atsitiktiniu požymiu neatskiriamas nuo gryno subjekto: juk neteisingas būtų skirstymas, pagal kurį žmogus būtų viena, o baltas žmogus visiškai kita. Ir kadangi nuostata su galia siejama kaip atsitiktinis požymis su subjektu, tai atrodo, kad negalima teisingai skirstyti to, kas vadinama

RAKTAŽODŽIAI: Tomas Akvinietis, siela, sinderezė, nuostata, galia.

KEY WORDS: Thomas Aquinas, soul, synderesis, attitude, power.

tik galia, kaip protavimas, geidimas ir niršimas, kartu su tuo, kas vadinama galia su nuostata.

3. Be to, pasitaiko, kad vienai galiai priklauso skirtingos nuostatos. Tad jeigu dėl nuostatos viena galia būtų atskiriama nuo kitos taip, kad jos būtų nuostatos galios, tai pagal tokį suskirstymą turėtų būti skirstomos sielos dalys.

4. Be to, tas pats negali būti kartu tvarkančiu ir tvarkomuoju. O galia tvarkoma nuostata. Todėl galia ir nuostata negali būti susietos taip, kad jas abi reikštų vienas vardas.

5. Be to, į nuostatą nieko neįrašyta, o tik į galią. Tačiau teigiama, kad bendrieji teisingumo principai įrašyti į sinderezę. Vadinasi, ji įvardija grynąją galią.

6. Be to, iš dviejų negali atsirasti vienas, nebent vienas iš jų taptų kitu. Bet minėta, sinderezės vardu vadinama prigimtinė nuostata nekinta, nes prigimtiniai dalykai turi išlikti stabilūs, todėl ir sielos galios nekinta. Tad atrodo, kad iš nuostatos ir galios negali atsirasti tokia vienybė, kad jas abi būtų galima vienu vardu vadinti.

7. Be to, jslumas prieštarauja sinderezei, nes kaip jslumas visada linkęs į blogį, taip sinderezė visada linkusi į gėrį. Bet jslumas yra gryna galia be nuostatos. Vadinasi, ir sinderezė įvardija grynąją galią.

8. Be to, *Metafizikos* ketvirtojoje knygoje rašoma, kad prigimtis yra vardu reiškiamas apibrėžimas (Aristotle 1941 c: 732 [1003b 20-30]). Todėl tas, kuris nėra vienas taip, kad galėtų būti apibrėžtas, negali būti vienu vardu įvardytas. Veikiau jis yra subjekto ir atsitiktinio požymio junginys, pavyzdžiui, kaip kad sakau, jog baltas žmogus negali būti apibrėžtas, kaip tai įrodyta *Metafizikos* septintoje knygoje (ten pat: 786 [1029b 25-35]). Taip pat ir galios bei nuostatos junginys negali būti apibrėžtas. Todėl galia su nuostata negali būti vienu vardu įvardyta.

9. Be to, aukštesnysis protas vadinamas grynąja galia. O sinderezė, kaip matyti, yra tas pat, kas aukštesnysis protas: juk Augustinas knygoje *Apie laisvą apsisprendimą* rašo, kad prigimtiniam sprendime, kurį vadiname sindereze, yra tam tikros taisyklės ir dorybių šviesa, ir tiesa bei nekintamumas. Tačiau, anot Augustino traktato *Apie Trejybę* dvyliktosios knygos, užsiimti nekintamais dalykais pridera aukštesniajam protui (Augustinus 1841: lib. XII, cap. 2. 2; 3. 3). Vadinasi, sinderezė yra grynoji galia.

10. Be to, anot Filosofo *Etikos* antrosios knygos, visa, kas yra sieloje, yra galios arba nuostatos, arba išgyvenimai (Aristotelis 1990 a: 89 [1105b 20]). Vadinasi, arba Filosofo atliktas padalijimas nėra pakankamas, arba sieloje nėra to, kas galėtų būti kartu galia ir nuostata.

11. Be to, priešybės negali egzistuoti tame pačiame objekte. Tačiau mumyse yra įgimtas polinkis, kuris visada kreipia į blogį. Vadinasi, mumyse negali būti jokios, visada į gėrį kreipiančios nuostatos. Tad visada į gėrį kreipianti sinderezė yra ne nuostata, arba galia su nuostata, o gryna galia.

12. Be to, veiklai pakanka galios ir nuostatos. Tad jeigu sinderezė būtų galia su įgimta nuostata, tai kadangi sinderezė lenkia į gėrį, žmogui, kad darytų gera, pakaktų vien įgimtų gabumų. Bet atrodo, kad tokia išvada yra Pelagijo erezija.

13. Be to, jeigu sinderezė būtų galia su nuostata, tai ji būtų ne pasyvi, bet aktyvi galia, nes atliktų tam tikrą veiklą. Bet kaip pasyvioji galia remiasi medžiaga, taip aktyvioji remiasi forma. O žmogaus sieloje yra dvejopa forma: viena, kuria jis angelams prilygsta tuo, kad ji yra dvasia ir ji yra aukštesnioji forma; kita – žemesnioji, kūnui teikianti gyvybę tuo, kad yra jo siela. Todėl būtina, kad sinderezė remtųsi arba aukštesniąja, arba žemesniąja forma. Jeigu ji remiasi aukštesniąja, tai yra aukštesnysis protas, o jeigu žemesniąja, tai – žemesnysis protas. Bet tiek aukštesnioji, tiek žemesnioji galia įvardija grynąją galią. Vadinasi, sinderezė yra grynoji galia.

14. Be to, jeigu sinderezė reiškia galią su nuostata, tai ta nuostata gali būti tik įgimta, nes jeigu ji būtų įgyta arba įkvėpta, tai sinderezė būtų galima prarasti. Tačiau sindereze nevadina įgimtos nuostatos. Vadinasi, ja vadina grynąją galią. Šio silogizmo vidurinė prielaida įrodoma šitaip: kiekviena nuostata, kuri numato kokį nors išankstinį laikiną veiksmą, nėra įgimta nuostata. O sinderezė numato išankstinį laikiną veiksmą, nes sinderezė turi pasisakyti prieš blogį ir skatinti gėrį, bet šito ji negalėtų daryti, jeigu prieš tai gėris ir blogis nebūtų aktualiai pažintas. Taigi sinderezei reikia už ją ankstesnio veiksmo.

15. Be to, atrodo, kad sinderezės pareiga – daryti sprendimus, todėl ji vadinama prigimties teismu. Tačiau laisvas pasirinkimas savo vardą gauna iš žodžio sprendimas. Vadinasi, sinderezė yra tas pat, kas laisvas pasirinkimas. Bet laisvas pasirinkimas yra grynoji galia. Vadinasi, ir sinderezė yra grynoji galia.

16. Be to, jeigu sinderezė būtų galia su nuostata, tarsi iš jų abiejų sudaryta, tai ji nebūtų sudaryta pagal loginę sandarą, pagal kurią rūšis iš giminės ir skiriamos požymio sudaroma: mat galia su nuostata siejasi ne taip, kaip giminė su skiriamuoju požymiu, antraip bet kuri galiai įdiegta nuostata sudarytų išskirtinę galią. Vadinasi, sinderezės sandara yra prigimtinė. Bet *Metafizikos* septintojoje knygoje įrodyta, kad prigimtinėje sandaroje tai, kas sudaryta, yra kita, negu tie elementai, iš kurių ji sudaryta (Aristotle 1941 b: 732 [1035a 1-10]). Vadinasi, sinderezė bus ne galia ir ne nuostata, o kažkas kita. Bet to negali būti. Todėl reikia pripažinti, kad sinderezė yra gryna galia.

1. Bet yra priešingai. Jeigu sinderezė būtų galia, tai ji turėtų būti proto galia. O proto galios nukreiptos į priešingus dalykus. Vadinasi, ir sinderezė yra nukreipta į priešingus dalykus. Tačiau tokia išvada yra klaidinga, nes ji visada ragina daryti gėrį ir niekada – blogio.

2. Be to, jeigu sinderezė būtų galia, tai būtų arba tapati protui, arba kas nors kita. Bet ji nėra nei viena, nei kita, nes jau minėtoje Jeronimo Glosioje Ezekielio knygai parašyta, kad ji nėra protas. Taip pat ji negali būti kita negu protas galia, nes ypatingai galiai reikia ypatingo veiksmo. Tačiau sinderezei nepriskiriamas joks veiksmas, kurio protas negalėtų atlikti, nes pats protas ir ragina daryti gėrį, ir pasisako prieš blogį. Vadinasi, sinderezė niekaip nėra galia.

3. Be to, polinkis į blogį (*fomes*) visada kreipia į blogį, o sinderezė visada kreipia į gėrį. Vadinasi, šie du yra tiesiogiai priešingi. Bet polinkis į blogį yra nuostata arba veikia kaip nuostata, nes tas pats vaikuose potencialiai esantis geidulingumas, pasak

Augustino, suaugusiuose yra aktualiai ir vadinamas polinkiu į blogį. Vadinasi, ir sinderezė yra nuostata.

4. Be to, jeigu sinderezė yra galia, tai ji yra arba pažinimo, arba judėjimo galia. Tačiau žinoma, kad ji nėra gryna pažinimo galia, nes jos veikimas yra lenkti į gėrį ir atkalbinėti nuo blogio. Tad jeigu ji būtų galia, tai būtų judėjimo galia. Bet akivaizdu, kad tai nėra tiesa, nes judėjimo galia yra pakankamai suskirstyta į nirštančiąją, geidžiančiąją ir protaujančiąją, kurioms sinderezė priešpriešinama, kaip jau pasakyta pirmajame argumente. Vadinasi, sinderezė niekaip nėra galia.

5. Be to, kaip praktinėje sielos dalyje sinderezė niekada neklysta, taip teorinėje sielos dalyje principų supratimas niekada neklysta. Bet principų supratimas yra tam tikra nuostata, kaip tai matyti Filosofo *Etikos* šeštoje knygoje (Aristotelis 1990 a: 172 [1139b 30]). Vadinasi ir sinderezė yra tam tikra nuostata.

Atsakymas. Šiuo klausimu egzistuoja įvairios nuomonės. Mat vieni teigia, kad sinderezė reiškia gryną, kitą negu protas ir už ją aukštesnę galią. O kiti sako, kad sinderezė yra tam tikra grynoji, protui realiai tapati, bet traktuojama kaip nuo jo besiskirianti galia. Mat protas traktuojamas kaip protas tiek, kiek jis protauja ir gretina, ir taip vadinamas protaujančia galia; ir kaip prigimtis, tai yra tiek, kiek kas nors iš prigimties pažįsta, ir taip vadinamas sindereze. Dar kiti sindereze vadina pačią proto galią su tam tikra prigimtine nuostata. Kuri iš šių nuomonių yra arčiau tiesos, galima įsitikinti šitaip.

Juk Dionisijas traktato *Apie Dievo vardus* septintame skyriuje rašo, kad dieviškoji išmintis pirminių dalykų pabaigas sieja su antrinių dalykų pradžiomis, nes prigimčių tarpusavio santykiai yra sutvarkyti taip, kaip susiliečiančių kūnų, kurių žemesnysis savo aukščiausiąja dalimi liečia žemiausią aukštesniojo dalį, todėl ir žemesnioji prigimtis savo aukščiausiąja dalimi liečia tai, kas priklauso aukštesniajai prigimčiai, joje netobulai dalyvaudama (Dionysius 1897: 48).

Tačiau žmogaus sielos prigimtis yra žemesnė už angelo prigimtį, jeigu turime omenyje kiekvienos iš jų įgimtą pažinimo būdą. Mat angelo prigimčiai natūralus ir angeliškajai prigimčiai būdingas pažinimo būdas yra toks, kad jis tiesą pažįsta netyrinėdamas ir nesamprotaudamas, o žmogaus sielai būdinga prie tiesos pažinimo artėti tyrinėjant ir nuo vieno dalyko pereinant prie kito.

Todėl žmogaus siela tuo, kas joje yra aukščiausia, pasiekia tai, kas būdinga angelo prigimčiai, būtent tiesioginį, jokių tyrimų nereikalaujantį kai kurių dalykų pažinimą, nors ir čia žmogus yra žemiau angelo, nes tų dalykų tiesą pažinti gali tik juslių padedamas.

Tačiau angeliškoje prigimtyje yra dvejopas pažinimas: vienas, teorinis, kuriuo daiktų tiesa regima paprastai ir besąlygiškai, ir kitas, praktinis, toks, kuris, anot filosofų, teigiančių, kad angelai yra dangaus sferų judintojai ir kad visos prigimtinės formos iš anksto egzistuoja jų pirmapradžiame supratime, bei toks, apie kurį kalba teologai, kurie Dievo angelams skiria tvarkymą dvasinių reikalų, pagal kuriuos angelus į rangus skirsto.

Todėl ir žmogaus prigimtyje tiek, kiek ji pasiekia angeliškąją, turi būti tyrimo nereikalingas tiek teorinių, tiek praktinių tiesų pažinimas. Ir tas pažinimas turi būti visų kitų toliau einančių tiek teorinių, tiek praktinių tiesų pažinimo pradmuo, nes pradmenys turi būti tvirti ir aiškūs. Todėl ir tas pažinimas turi žmogui iš prigimties priklausyti, kadangi jis yra tarsi daigynas, iš kurio visas tolesnis pažinimas išauga, ir kadangi visose prigimtyse iš anksto egzistuoja visų tolesnių veiksmų ir padarinių pirminės sėklos. Todėl tas pažinimas turi būti kaip nuostata, kad iškilus būtinybei, juo tuoju pat būtų galima pasinaudoti.

Taigi, kaip žmogaus sieloje yra tam tikra prigimtinė nuostata, kuria pažįstami teorinių mokslų pradmenys ir kurią vadiname pradmenų supratimu, taip joje yra ir tam tikra prigimtinė nuostata pirmųjų praktinės veiklos pradų, kurie yra bendrieji prigimtinių įstatymo pradai ir kurių nuostata sinderezei priklauso. Tačiau ši nuostata egzistuoja ne kur nors kitoje galioje, o tik prote, nebent galbūt mėgintume teigti, kad supratimas yra protui nepriklausanti galia. Bet jau buvo parodyta, jog yra priešingai.

Todėl būtina pripažinti, kad šis vardas sinderezė arba įvardija gryną prigimtinių nuostatą, panašią į pradmenų nuostatą, arba įvardija pačią proto galią kartu su tokia nuostata. Ir didelio skirtumo nėra, kurią iš jų įvardija, nes abejonė kyla tik dėl vardo reikšmės. O pati sindereze vadinama proto galia, kuria jis iš prigimties pažįsta, be jokios nuostatos negali būti, nes, kaip pradmenų supratimas rodo, prigimtinis pažinimas protui priklauso dėl tam tikros prigimtinių nuostatos.

1. Todėl į pirmąjį argumentą reikia atsakyti, kad dalykai gali būti skirstomi tuo pačiu skirstymu dėl to, jog turi ką nors bendro: nėra svarbu, ar tai būtų bendra giminė, ar atsitiktinis požymis. Tame ketveriopame suskirstyme, kuriame sinderezė nuo trijų galių atskiriama, bendra yra ne tai, kad visi skirstomieji yra galios, o tai, kad jie visi yra judėjimo pradmenys. Todėl teisinga išvada yra ne tai, kad sinderezė yra galia, o tai, kad ji yra judėjimo pradmuo.

2. Į antrąjį atsakytina, jog kai subjektui atsitiktinai prisideda kas nors savito prie to, kas jam tinka pagal jo prigimtį, tada niekas nedraudžia atsitiktinį požymį atskirti nuo subjekto arba subjektą su tuo požymiu atskirti nuo grynojo subjekto: pavyzdžiui, spalvotą paviršių atskirti nuo gryno paviršiaus. Kiek paviršius mąstomas kaip grynas, tiek jis yra matematikos objektas, o pavadintas spalvotu, priskiriamas gamtos objektų giminei. Taip ir protas reiškia žmogui būdingą pažinimą, bet per prigimtinių nuostatą jis priskiriamas kitam giminės lygmeniui, kaip tai akivaizdu iš to, kas pasakyta pagrindinėje artikulo dalyje. Todėl niekas nedraudžia arba pačią nuostatą atskirti nuo galios, kaip tai daroma judėjimo pradmenų skirstyme, arba pačią nuostatos galią atskirti nuo grynosios galios.

3. Į trečiąjį atsakytina, jog kitos protingajai galiai priklausančios nuostatos judina tuo pačiu protingai galiai, kiek ji yra protas, būdingu būdu. Ir todėl tų nuostatų nuo proto negalima atskirti, nes jos yra prigimtos. O sinderezė savo vardą gavo iš jų.

4. Į ketvirtąją atsakyтина, kad sinderezė galią ir nuostatą įvardija ne taip, tarsi jos būtų vienas daiktas, o taip, kad vienas vardas reiškia tą galią kartu su nuostata, kuriai ji yra pavaldi.

5. Į penktąją atsakyтина, jog ko nors įrašymas į ką nors suprantamas dvejopai. Vienaip, kaip įrašomas į subjektą: ir šitaip į sielą ką nors įrašyti galima tik kaip į galią. Arba kaip į talpyklą: ir šitaip niekas nedraudžia taip pat ir į nuostatą ką nors įrašyti, todėl sakome, kad atskiri, geometrijai priklausantys elementai, įrašomi į pačią geometriją.

6. Į šeštąją atsakyтина, jog tas argumentas teisingas tada, kai vienybė iš ko nors dviejų atsiranda maišymo būdu. Tačiau nuostata ir galia suvienijami ne šiuo būdu, bet kaip atsitiktinis požymis ir subjektas.

7. Į septintąją atsakyтина, jog tai, kad juslumas visada lenkia į blogį, lemia polinkio sugedimas, kuris jame egzistuoja kaip tam tikra nuostata. Taigi ir sinderezė iš tam tikros prigimtinės nuostatos visada lenkia į gėrį.

8. Į aštuntąją atsakyтина, kad baltas žmogus negali būti apibrėžtas griežtąja apibrėžimo prasme taip, kaip apibrėžiama substancija, reiškianti iš esmės vieną, tačiau gali būti apibrėžtas taip, kad iš subjekto ir atsitiktinio požymio atsirastų tam tikra vienovė. Ir tokios vienovės pakanka, kad būtų galima duoti vieną vardą. Todėl ir Filosofas ten pat rašo, kad subjektą kartu su atsitiktiniu požymiu galima vienu vardu įvardyti.

9. Į devintąją atsakyтина, kad sinderezė įvardija ne aukštesnįjį ir ne žemesnįjį protą, o tai, kas jiems abiem bendra. Mat pačioje bendrųjų įstatymo principų nuostatoje yra tai, kas priklauso amžiniams reikalavimams, pavyzdžiui, kad reikia paklusti Dievui, ir tai, kas priklauso žemesniesiems reikalavimams, pavyzdžiui, kad reikia gyventi protingai. Tačiau sakoma, kad sinderezė su nekintamais reikalavimais susijusi vienaip, o aukštesnysis protas – kitaip. Juk sakoma, jog kas nors yra nekintamas savo prigimties nekintamumu. Ir šitaip nekintamas yra dieviškųjų reikalavimų nekintamumas. Ir sakoma, kad būtent su tokiais dalykais aukštesnysis protas yra susijęs. Taip pat sakoma, jog kas nors tiesos būtinybe yra nekintamas, nors jis liečia ir iš prigimties kintamus dalykus, tokius kaip ši tiesa, kad kiekviena visuma yra didesnė už savo dalį, yra nekintama net ir kintamiems dalykams. Teigiama, kad ir sinderezė yra šitaip su nekintamais dalykais susijusi.

10. Į dešimtąją atsakyтина, kad nors visa, kas yra sieloje, būtų tik nuostata arba tik galia, arba tik išgyvenimas, tačiau ne visa, kas sieloje įvardijama, yra tik kuris nors iš jų, nes realiai skirtingus dalykus supratimas gali susieti ir vienu vardu įvardyti.

11. Į vienuolikąją atsakyтина, jog toji prigimtinė, į blogį kreipianti nuostata priklauso su kūnu susietai žemesniajai sielos daliai, o į gėrį kreipianti prigimtinė nuostata priklauso aukštesniajai sielos daliai. Todėl šios dvi, viena kitai priešingos nuostatos tam pačiam priklauso ne tai pačiai.

12. Į dvyliktąją atsakyтина, kad nuostata su galia yra pakankama tai veiklai, kuriai ta nuostata priklauso. Tačiau tos, sindereze vadinamos prigimtinės nuostatos veikla yra atkalbinėjimas nuo blogio ir lenkimas prie gėrio, todėl tai veiklai žmogus

yra gabus iš prigimties. Bet iš to negalima daryti išvados, kad žmogus pagyrimo vertus darbus gali atlikti remdamasis vien savo įgimtais gebėjimais, nes tų darbų priskyrimas vien įgimtiems gebėjimams yra Pelagijo bedievyست.

13. Į trylikąjį atsakyтина, jog atrodo, kad sindereze vadinama galia yra veikiau pasyvi negu aktyvi galia. Juk aktyvi galia nuo pasyviosios skiriasi ne tuo, kad atlieka veiklą, nes kiekviena, tiek aktyvi, tiek pasyvi galia atlieka tam tikrą veiklą. Šiuo požiūriu bet kuri sielos galia yra aktyvi. Tačiau į pasyvias ir aktyvias jos skirstomos galią siejant su objektu. Jeigu galia objektui daro poveikį ir jį keičia, tai ji yra aktyvioji galia, o jeigu yra priešingai, t. y. objektas daro poveikį galiai ir ją judina, tai ji yra pasyvioji galia. Todėl visos maitinančiosios sielos galios yra aktyvios, nes keičia maistą tiek maitindamos, tiek augindamos ir net gimdydamos, o visos julsumo galios yra pasyvios, nes juntami objektai jas išjudina ir skatina veikti. O supratimas turi tam tikrą aktyviąją galią ir tam tikrą pasyviąją galią, nes potencialiai suprantamą padaro aktualiai suprantamą. Ir tai atlieka veikiantysis supratimas. Vadinasi, veikiantysis supratimas yra aktyvioji galia. Be to, pats aktualiai suprantamas objektas potencialų supratimą padaro aktualų, todėl galimas supratimas yra pasyvi galia. Tačiau niekas neteigia, kad veikiantysis supratimas yra nuostatų subjektas, veikiau toks yra potencialus supratimas. Todėl ir ta, prigimtinei nuostatai pajungta galia atrodo veikiau pasyvi negu aktyvi galia. Bet tarus, kad ji yra aktyvi galia, toliau mąstoma neteisingai: juk sieloje yra ne dvi formos, o tik viena, kuri yra jos esmė, nes ne per ką nors jai iš šalies pridėta, bet per jos pačios esmę ji yra dvasia, ir per jos pačios esmę ji yra kūno forma. Todėl aukštesnysis ir žemesnysis protas remiasi ne dviem formomis, bet viena sielos esme. Taip pat nėra tiesa, kad žemesnysis protas remiasi tuo santykiu, kuriuo sielos esmė yra kūno forma, nes tokiu atveju jis remtųsi vien ta sielos galia, kuri neatskiriamai susijusi su kūno organais. Bet žemesniajam protui tai negalioja. Ir tarus, kad toji galia, kuri vadinama sindereze, yra tas pat, kas aukštesnysis arba žemesnysis protas, niekas nedraudžia protu vadinti grynąją galią, o sindereze vadinti tą galią kartu su jai priklausančia nuostata.

14. Į keturiolikąjį atsakyтина, kad sinderezės galia arba nuostata nereikalauja išankstinio pažinimo veiksmo, bet reikalauja paties praktinio veiksmo. Todėl tas veiksmas netrukdo tam, kad sinderezės nuostata būtų įgimta.

15. Į penkiolikąjį atsakyтина, kad sprendimas būna dvejopas – būtent apie bendruosius principus (toks sprendimas priklauso sinderezei) ir apie paskirą veiksmą (šis pasirinkimo sprendimas priklauso laisvam pasirinkimui). Todėl negalima daryti išvados, kad sindereze ir laisvas pasirinkimas yra tapatūs.

16. Į šešiolikąjį atsakyтина, jog fizinė ir prigimtinė sandara būna įvairiopa. Mat egzistuoja iš elementų sudaryti mišiniai, apie kuriuos Filosofas rašo, kad jų forma turi būti visiškai kitokia negu juos sudarančių elementų. Be to, yra substancinės formos ir medžiagos sandara, iš kurios atsiranda trečias, būtent rūšies forma, kuri nėra visiškai kita negu medžiaga ir forma, bet su jomis susijusi kaip visuma su dalimis. Taip pat yra subjekto ir atsitiktinio požymio sandara, kurioje iš abiejų nieko trečio neatsiranda. Ir tokia yra galios ir nuostatos sandara.

ANTRAS ARTIKULAS

KLAUSIAMA AR SINDEREŽĖ GALI KLYSTI

Ir atrodo, kad gali.

1. Mat Jeronimas, Ezekielio knygos Glose (Ez 1, 9) paminėjęs sinderežę, priduria: *kartais matome ją suklumpant*. O praktiniuose dalykuose suklumpimas yra ne kas kita negu klaida. Vadinasi, sinderežė gali klysti.

2. Be to, nors, teisingai kalbant, klysta ne nuostata ir ne galia, o žmogus, nes veiksmas priklauso paskiriems individams, tačiau sakoma, kad ta ar kita nuostata arba galia klysta ta prasme, kad tos ar kitos nuostatos arba galios veikimas žmogų paskatina klysti. O sinderežės veikimas kai kada žmogų paskatina klysti: juk Evangelijoje pagal Joną skelbiama: *ateis valanda, kada jūsų žudikai tarsis atlieką šventą pareigą Dievui* (Jn 16, 2). Taigi pasirinkti apaštalų žudymą kai kuriuos žmones paskatino sprendimas, kad žudyti apaštalus – tai Dievui tarnauti. Ir akivaizdu, jog šis sprendimas yra sinderežės sprendimas. Vadinasi, sinderežė klysta.

3. Be to, Jeremijo knygoje rašoma: *Net Nofo ir Tahpanhėso žmonės skuta tavo viršugalvį* (Jer 2, 16). O viršugalvis yra aukštesnioji sielos dalis, kaip aiškina Glosa šiai Psalmi: *jo smurtas užkrinta jam ant pakaušio* (Ps 7, 17). Tad visa tai priklauso sinderezei, kuri sieloje yra aukščiausia. Vadinasi, sinderežė piktųjų dvasių nuodėme yra išniekinta.

4. Be to, anot Filosofo, proto galia siejasi su priešingybėmis. O sinderežė yra proto galia. Vadinasi, ji siejasi su priešingybėmis: vadinasi, ji gali daryti gėrį ir gali klysti.

5. Be to, prigimtis priešingybes skiria tiems patiems dalykams. O dorybė ir yda yra priešingybės. Ir kadangi sinderežėje yra dorybės veikimas, nes sinderežė skatina daryti gėrį, tai joje bus ir nuodėmės veikimas.

6. Be to, sinderežė su praktiniais dalykais susijusi taip, kaip supratimas – su teoriniais pradmenimis. O kiekviena teorinio proto veikla kyla iš pirmųjų pradmenų. Vadinasi, kiekviena praktinio proto veikla prasideda sinderežėje, ir kaip jai priskiriama dorybinga praktinio proto veikla, taip priskiriama ir ydinga proto veikla.

7. Be to, bausmė atitinka nusikaltimą. Bet prakeiktųjų siela baudžiama visa kartu su sindereze. Vadinasi, ir sinderežė nusideda.

1. Bet yra priešingai. Gėris gali būti daug grynesnis už blogį, nes egzistuoja gėris, kuriame nėra jokios blogio priemaišos, tačiau nėra tokio blogio, kuriame nebūtų kokios nors gėrio priemaišos. Bet mumyse yra tai, kas visada lenkia į blogį, būtent polinkis į blogį (*fomes*). Todėl bus ir tai, kas visada lenkia į gėrį. O tai, atrodo, yra ne kas nors kitas, o sinderežė. Taigi sinderežė niekada nenusideda.

2. Be to, tai, kas iš prigimties būdinga, visada būdinga. O sinderezei iš prigimties būdinga atkalbinėti nuo blogio. Vadinasi, ji niekada nesutinka daryti blogio. Taigi ji niekada neklysta.

Atsakymas. Reikia sakyti, jog visais savo darbais gamta siekia gėrio ir išsaugojimo tų, kurie iš jos darbų atsiranda. Todėl visuose gamtos darbuose visada yra

neirūs ir nekintantys pradai bei teisingos tvarkos saugotojai, nes, pasak *Fizikos* pirmosios knygos, pradai turi išlikti (Aristotle 1941 c: 228 [189a 15-19]). Juk iš pradų sudarytuose objektuose negalėtų būti jokio tvarumo ir tikrumo, jeigu patys pradai nebūtų tvirtai stabilūs.

Ir todėl visi kintantys dalykai suvedami atgal į tam tikrą pirmąjį nejudantį objektą. Taip pat ir kiekvienas teorinis pažinimas išvedamas iš tam tikro paties tikriausio pažinimo, kuriame jokios klaidos negali būti, kuris yra pažinimas pirmų bendrųjų pradmenų, kuriais tikrinama visa, kas pažinta, ir kuriais patvirtinama visa, kas teisinga, ir atmetama visa, kas melaginga. Jeigu juose galėtų atsirasti kokia nors klaida, tai visame tolesniame pažinime nebūtų jokio tikrumo.

Todėl ir žmonių darbuose, kad juose galėtų būti koks nors teisingumas, turi būti tam tikras išliekantis pradmuo, turintis nekintamą teisingumą, kuriuo visi žmonių darbai būtų tikrinami taip, kad tas išliekantis pradmuo visam blogiui priešintųsi ir kiekvienam gėriui pritartų. Ir toks pradmuo yra sinderezė, kurios pareiga atkalbinėti nuo blogio ir lenkti į gėrį. Todėl sutinkame su teiginiu, kad jame negali būti klaidos.

1. Todėl į pirmąjį argumentą reikia atsakyti, kad sinderezė niekada nesuklumpa tarp bendrųjų pradmenų. Tačiau taikant bendruosius pradmenis kai kuriems paskiriems dalykams klaida gali atsirasti dėl klaidingos išvados arba kokios nors melagingos prielaidos. Todėl jis sakė, ne kad sinderezė apskritai suklumpa, o kad suklumpa sąžinė, kuri bendrąjį sinderezės sprendimą taiko paskiriems darbams.

2. Į antrąjį atsakyтина, kad jeigu klaidinga silogizmo išvada padaroma iš dviejų teiginių, kurių vienas yra teisingas, o kitas klaidingas, išvados klaida priskiriama ne teisingam, o klaidingam teiginiui. Todėl klaidingumas to sprendimo, kuriuo apaštalų žudikai nusprendė, kad atlieka šventą pareigą Dievui, atsirado ne iš sinderezės bendrojo sprendimo, kad reikia tarnauti Dievui, o iš klaidingo aukštesniojo proto sprendimo, kad apaštalų žudymas patinka Dievui. Todėl nereikia sutikti, kad sinderezės veikla veda į nuodėmę.

3. Į trečiąjį atsakyтина, jog kaip galva yra aukščiausia kūno dalis, taip sielos galva vadinama aukščiausia sielos dalis. Kas laikoma sielos galva priklauso nuo to, į kokias dalis siela dalijama. Skirstant sielą į protaujančiąją ir juntančiąją dalis visą protaujančiąją dalį galima vadinti sielos galva. Protaujančiąją dalį toliau skirstant į aukštesniąją ir žemesniąją protą, aukštesnysis protas būtų vadinamas galva. Toliau skirstant protą į iš prigimties sprendžiantį ir samprotaujantį, galva būtų vadinamas prigimtinis sprendimas. Kadangi sakoma, jog siela iki pat viršūnės išniekinta, tai reikia suprasti, kad galva čia vadinamas aukštesnysis protas, o ne sinderezė.

4. Į ketvirtąjį atsakyтина, jog proto galia, kuri pati save sieja su priešingybėmis, kartais per nuostatą apribojama vienu, ir apribojama maksimaliai, jeigu nuostata yra išbaigta. Bet sinderezė įvardija ne grynąją proto galią, o patobulintą pačia tikriausia nuostata.

5. Į penktąjį atsakyтина, kad sinderezės veikimas yra ne paprastas dorybės veikimas, bet įvadinė dorybės veikimo dalis, panašiai kaip prigimtiniai gabumai yra įvadas į dovanotas ir įgytas dorybes.

6. Į šeštąjį atsakyтина, jog kaip teoriniuose dalykuose klystantis protas, nors pradeda nuo pradmenų, tačiau klaidą daro ne dėl jų, o dėl blogo jų panaudojimo, taip pat atsitinka ir praktiniuose dalykuose. Todėl argumento išvada nėra teisinga.

7. Į septintąjį atsakyтина, kad Augustinas traktato *Apie Trejybę* dvyliktoje knygoje parodo, jog tas argumentas neturi galios. Mat jis teigia, kad dėl žemesniojo proto klaidos visas žmogus prakeikiamas. Ir taip atsitinka todėl, kad abu protai priklauso vienam asmeniui, kuriam būdinga nusidėti. Todėl bausmė žvelgia tiesiai į asmenį, o ne į galią, nebent tik tiek, kiek galia priklauso asmeniui: juk už nuodėmę, kurią žmogus viena savo dalimi padaro, pats žmogaus asmuo visa savo visuma bausmės nusipelno. Todėl pasaulietinis teismas už rankomis padarytą žmogžudystę ne vien rankas baudžia.

TREČIAS ARTIKULAS

KLAUSIAMA, AR YRA TOKIŲ ŽMONIŲ, KURIUOSE SINDEREZĖ YRA SUNAIKINTA

Ir atrodo, kad yra.

1. Mat šiuos Psalmės žodžius *Tokie yra sugedę, jie šlykščiai elgiasi* (Ps 53, 2) Glosa šitaip aiškina: *sugedę, tai yra visos proto šviesos netekę*. O sinderezės šviesa yra proto šviesa. Vadinasi, kai kuriuose žmonėse sinderezė yra sunaikinta.

2. Be to, eretikai kartais nė kiek nesigaili dėl savo netikėjimo. Tačiau netikėjimas yra nuodėmė. Ir kadangi sinderezės pareiga atkalbėti nuo nuodėmės, tai atrodo, kad ji juose yra sunaikinta.

3. Be to, anot Filosofo *Etikos* septintosios knygos (Aristotelis 1990 a: 185-187), tas, kuriam priklauso ydinga nuostata, turi sugadintus praktinės veiklos pradmenis. O tie pradmenys priklauso sinderezei. Vadinasi, kiekviename, turinčiame kokią nors ydingą nuostata, sinderezė yra sunaikinta.

4. Be to, Patarlių knygoje rašoma: *Atėjus nedorumui, ateina ir panieka, o su negarbe ateina ir nemalonė* (Pt 18, 3). Ir kai taip atsitinka, sinderezė savo pareigos neatlieka, kaip aiškina Jeronimo Glosa Ezekielio knygai (Ez 1, 9). Vadinasi, kai kuriuose žmonėse sinderezė sunaikinama.

5. Be to, iš palaimintųjų pašalinami visi polinkiai į blogį. Vadinasi, iš prakeiktųjų, priešingai, pašalinami visi polinkiai į gėrį. Bet sinderezė lenkia į gėrį, todėl juose ji sunaikinama.

1. Bet priešingai teigia paskutiniai Izaijo knygos žodžiai: *juos griaužiantis kirminas nemirs* (Iz 66, 24). Pasak Augustino, čia turimas omeny sąžinės kirminas, kuris yra sąžinės atgaila. Bet sąžinės atgaila atsiranda dėl to, kad sinderezė priekaištauja dėl padaryto blogio. Vadinasi, sinderezė nėra sunaikinta.

2. Be to, tarp visų nuodėmių pačią giliausią vietą užimą neviltis, nuodėmė prieš Šventąją Dvasią. Tačiau net ir puolusiuose į neviltį sinderezė nėra sunaikinta, kaip tai matyti iš Jeronimo Glosos Ezekielio knygai, kuri aiškina, kad sinderezė nebuvo

sunaikinta net Kaine, kuris buvo puolęs į neviltį, kaip tai akivaizdu iš to, ką jis pasakė Pradžios knygoje: *Per daug didelė man bausmė, jos pakelti negaliu!* (Pr 4, 13). Todėl išlieka ankstesnė išvada.

Atsakymas. Reikia sakyti, jog sinderezės sunaikinimą galima traktuoti dvejopai. Vienaip, kaip nuostatos šviesos užgesinimą. Ir šitaip sinderezės neįmanoma sunaikinti, kaip neįmanoma, kad žmogaus sieloje būtų užgesinta veikiančiojo supratimo šviesa, kuri pirmuosius tiek teorinės, tiek praktinės veiklos pradmenis padaro matomus, nes toji šviesa priklauso pačiai sielos prigimčiai, dėl kurios ji yra protinga, apie kurią Psalmėje sakoma: *Viešpatie, tešviečia mums tavo veido šviesa!* (Ps 4, 7) taip, kad mums parodytų gėrybes, nes tie žodžiai yra atsakymas į klausimą: *Daugelis sako: Kas mums parodys gėrybių?* (Ps 4, 6)¹.

Antraip, sinderezės sunaikinimas traktuojamas kaip veikimo sunaikinimas; ir traktuojamas dvejopai. Vienaip, kai sakoma, kad sinderezės veikimas sunaikinamas tiek, kiek tas veikimas visiškai sustabdomas. Taip sunaikinti sinderezės veikimą pasitaiko tuose, kurie neturi laisvo pasirinkimo ir negali naudotis protu dėl kokio nors kliuvinio, atsiradusio pažeidus kūno organus, kurių pagalbos protui reikia. Kitaip sinderezė sunaikinama, jos veikimą nukreipiant į jai priešingą pusę. Šitaip sprendime apie bendruosius pradmenis sinderezės neįmanoma sunaikinti, bet sprendime apie paskirus praktinės veiklos dalykus ji kartais sunaikinama klaidingai pasirenkant. Mat geidulingumo arba kitos aistros jėga protą taip užvaldo, kad pasirinkdamas jis bendrojo sinderezės sprendimo paskiram veiksmui netaiko. Bet tai sinderezę panaikina ne visiškai, o tik tam tikra prasme. Todėl be jokių išlygų sutinkame, kad sinderezė niekada nebūna sunaikinta.

1. Todėl į pirmąjį argumentą reikia atsakyti, jog kai kurie nusidėjėliai yra netekę visos proto šviesos tiek, kiek tai liečia pasirinkimo veiksmą, kuriame protas klįsta todėl, kad yra kurios nors aistros apakintas arba kurios nors nuostatos netekęs taip, kad sinderezės šviesa pasirinkdami nesivadovauja.

2. Į antrąjį atsakytina, jog sąžinė eretikams dėl jų netikėjimo nepriekaištauja todėl, kad jų aukštesniajame prote esanti klaida šiuo atskiru atveju sinderezės sprendimo neleidžia taikyti. Bendras sinderezės sprendimas juose išlieka, nes sprendžia, kad netikėjimas tuo, ką Dievas sako, yra blogis, tačiau jie klįsta savo aukštesniu ju protu netikėdami, jog Dievas tai pasakė.

3. Į trečiąjį atsakytina, jog turintis kurios nors ydos nuostatą tikrai yra sugadintas praktinės veiklos srityje, bet ne bendrųjų pradmenų srityje, o srityje jų taikymo paskiriems praktiniams veiksmais tiek, kiek būtent ydinga nuostata protą nuslopina taip, kad pasirinkdamas jis negali bendrą sprendimą taikyti paskiram praktiniam veiksmui. Ir todėl sakoma, kad grimztantis į nuodėmingumo gelmes bedievis tampa prakeiktas.

4. Todėl atsakymas į ketvirtąjį – aiškus.

5. Į Penktąjį atsakytina, kad blogis yra priešingas prigimčiai, todėl niekas nedraudžia iš palaimintųjų pašalinti polinkį į blogį. O gėris ir polinkis į gėrį kyla iš pačios prigimties, todėl išliekant prigimčiai, polinkis į gėrį negali būti pašalintas net iš prakeiktųjų.

Literatūra

- Aristotelis. 1990 a. *Nikomacho etika*. Iš senosios graikų k. vertė Jonas Dumčius. *Rinktiniai raštai*: 61–273. Vilnius: Mintis.
- Aristotle. 1941 b. *Metaphysics*. Translator W. D. Ross. *The Basic Works of Aristotle*, ed. R. McKeon, New York: Random House.
- Aristotle. 1941 c. *Physics*. Translators W. D. Ross, R. P. Hardie, R. K. Gaye. *The Basic Works of Aristotle*, ed. R. McKeon, New York: Random House.
- Augustinus Aurelius. 1841. *De Trinitate*, lib. XII. PL, t. 42. Ed. Jacques Paul Migne. Paris. <<http://www.augustinus.it/latino/trinita/index2.htm>> [žr. 2022 01 15]
- Dionysius the Areopagite. 1897. Works. Translator John Parker. London: James Parker and Co, <http://www.documentacatholicaomnia.eu/03d/0450-0525,_Dionysius_Areopagita,_Works,_EN.pdf> [žr. 2022 01 10]

Nuorodos

¹ Juozapo Skvirecko vertimas.

Iš lotynų kalbos vertė prof. dr. Gintautas VYŠNIAUSKAS,
Klaipėdos universitetas

Versta iš *Sancti Thomae de Aquino Quaestiones disputatae de veritate*, quaestio XVI. Textum adaequatum Leonino 1972 edito ex plagulis de prelo emendatum ac translatum a Roberto Busa SJ in taenias magneticas denuo recognovit Enrique Alarcón atque instruxit <https://www.corpusthomicum.org/qdv15.html> [žr. 2022 01 10]